

Prof. dr hab. Andrzej Zborowski
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytet Jagielloński
ul. Gronostajowa 7, 30-387 Kraków

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pana mgr Wojciecha Komana pt. „Powiązania funkcjonalno-przestrzenne Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii w aspekcie kultury”

promotor: **dr hab. Elżbieta Zuzńska – Żyśko prof. UŚ**, Wydział Nauk Przyrodniczych
Uniwersytetu Śląskiego

Wprowadzenie

W okresie tzw. „Wielkiej zmiany”, a więc przemian ustrojowych w Europie Środkowej, geografia polska znacznie poszerzyła spektrum badań w zakresie przedmiotowo-branżowym. Wśród nowych subdyscyplin geografii człowieka w polskich ośrodkach geograficznych poczesne miejsce zaczęła zajmować geografia kultury. Badania z zakresu szeroko pojętej tematyki kulturowej wpisały się w rozwijający się na Zachodzie, od lat 80. XX wieku, nowy nurt badań społecznych i kulturowych w geografii określany mianem „nowej” geografii kultury, który uzyskał też określenie tzw. „zwrotu kulturowego”. Nie bez znaczenia dla rozwoju tej dyscypliny naukowej było pojawienie się koncepcji klasy kreatywnej oraz kreatywnego miasta, które stały się impulsem do studiów nad rozwojem miast i obszarów metropolitalnych. Nade wszystko czynnik kulturowy w geografii światowej oraz polskiej był obecny w ramach studiów nad krajobrazem kulturowym, co ściśle łączy się z ujęciem geograficzno-kulturowym. Wymienione wyżej okoliczności legły u podstaw geograficznych badań kulturowych w Polsce, stały się one także kanwą przemysłów i studiów podjętych przez Pana mgr Wojciecha Komana w recenzowanej dysertacji doktorskiej.

Autor recenzowanej pracy dążąc do jej realizacji głównym celem uczynił „zbadanie potencjału i struktury kultury, wynikających z niej powiązań funkcjonalno-przestrzennych oraz delimitacji stref wpływu miast Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii”.

Cel główny był realizowany przez określenie celów cząstkowych w wymiarze poznawczym, metodycznym i aplikacyjnym. Cele te zostały przedstawione poniżej w formie oryginalnej:

„Cel poznawczy obejmuje identyfikację instytucji kultury oraz jej odbiorców, zbadanie struktury instytucji w miastach rdzenia GZM, określenie ich potencjału i porównanie z innymi ośrodkami metropolitalnymi w kraju, określenie stopnia centralności instytucji kultury, ustalenie znaczenia ośrodków kulturalnych przy jednoczesnym wskazaniu ich typów’. Dalej autor wskazuje iż realizacja celu poznawczego w aspekcie funkcjonalnym daje możliwość zidentyfikowania kulturalnych przestrzeni kreatywnych.

„W wymiarze teoretycznym celem poznawczym pracy jest przegląd różnych koncepcji z zakresu geografii społeczno-ekonomicznej, które łączą się pośrednio i bezpośrednio z zagadnieniem kultury.”

„Celem metodycznym jest ocena przydatności zastosowanych w pracy metod badawczych, które pozwalają ukazać związki kultury ze strukturą funkcjonalno-przestrzenną i wskazać miasta o najbardziej rozwiniętej funkcji kulturalnej.”

„W wymiarze aplikacyjnym przeprowadzone badania pozwalają wskazać istotną rolę instytucji jako obiektów pełniących funkcje metropolitalne i budujących nowy wizerunek społeczno-gospodarczy w regionie przemysłowym.”

Cele te były podstawą do wysunięcia trzech hipotez:

Hipoteza I

Struktura funkcjonalno-przestrzenna instytucji kultury w Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii nawiązuje do złożonego układu osadniczego regionu, tworząc nietypowy i wielośrodkowy obszar z wyraźnym centrum oraz strefą bezpośredniego i pośredniego wpływu oddziaływania kultury.

Hipoteza II

Miasta tworzące rdzeń Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii tworzą jednocześnie centrum kultury.

Hipoteza III

Instytucje kultury powstające w zrewitalizowanych obiektach poprzemysłowych Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii tworzą kreatywne przestrzenie kultury i wpisują się w europejski model budowy miast „Kreatywna Europa”.

Wyartykułowane cele w recenzowanej pracy są zasadniczo poprawnie sformułowane, pewnego doprecyzowania wymaga cel główny, ponieważ doktorant nie badał wpływu miast GZM w zakresie wypełnianie przez nie funkcji kulturowych, delimitował natomiast pewne cechy strukturalne tych miast w zakresie funkcji kultury. Szersze uwagi na ten temat recenzent zawarł w komentarzach do rozdziału 5.2.

Również cel poznawczy wymaga doprecyzowania i skrócenia, bowiem w przedstawionej formie jest trudny do percepcji. Z kolei w sformułowaniu celu teoretycznego wkradła się pewna niezręczność stylistyczna cel teoretyczny nie jest jednocześnie celem poznawczym.

Generalnie cele powinny być zapisane w trybie oznajmującym.

Sformułowanie hipotez nie budzi zastrzeżeń.

Konstrukcja pracy

Recenzowana praca liczy 178 stron, w tym obok tekstu, zawiera 34 ryciny, 20 tabel, 17 fotografii i 3 załączniki, ponadto zamieszczono dwa dwustronicowe abstrakty, jeden po angielsku, drugi po hiszpańsku ?

Bibliografia liczy 224 pozycje, z czego 36 jest pozycji w języku angielskim, 2 w francuskim i 2 w niemieckim.

Dysertacje składa się z 9 rozdziałów, przy czym rozdział pierwszy jest Wstępem, a rozdział dziewiąty Podsumowaniem wraz z wnioskami. Tytuły rozdziałów są jasno określone, a proporcje między nimi, co do liczby stron, zachowane. Układ pracy jest prawidłowy.

Rozdział pierwszy, czyli Wstęp zachowuje typową strukturę, tzn. Autor sformułował cele pracy: główny i szczegółowe, opisał założenia badawcze, przedstawił zakres przestrzenny i czasowy pracy, scharakteryzował zastosowane w niej materiały źródłowe. W sposób rzeczowy

i precyzyjny zostały omówione metody badawcze, które dla porządku zostały zestawione w tab. 1.2. (s.12), autor dołączył też zestawienie wskaźników zastosowanych w pracy. Warto zauważyć, że w większości przypadków metody te w istocie są technikami, a po części narzędziami badawczymi, np. wskaźnik bonitacji punktowej, wskaźnik centralności nadwyżki znaczeniowej E. Jakubowicz oraz tabela znaków. Stwierdzam natomiast, że wszystkie techniki i zastosowane narzędzia badawcze zostały właściwie opisane i zinterpretowane. Natomiast uważam za niezbyt fortunate umieszczenie w podrozdziale poświęconym omówieniu metod schematu postępowania badawczego Ryc. 1.2. (s.12). Odnosi się on bowiem do układu pracy i głównych jej części, a więc jest znaczeniowo szerszy od prezentacji samych metod. Schemat ten powinien być wprowadzony do podrozdziału 1.1, wraz z założeniami badawczymi, przedmiotem i celem pracy.

W rozdziale pierwszym zabrakło podrozdziału poświęconego przeglądowi literatury przedmiotu badań, a więc zagadnieniom z zakresu funkcjonowania miast, szczególnie dużych jako ośrodków kultury. Wprawdzie część z tego przeglądu możemy odnaleźć w rozdziałach dotyczącym zagadnień teoretycznych, niemniej przegląd literatury systematyzuje całość przemyśleń autora, dotyczących rozwiązywanego problemu badawczego pracy. Pozwala on zorientować się, w tym co określamy mianem luk badawczych.

Drugą część pracy tworzą dwa rozdziały drugi i trzeci mające charakter teoretyczny. W pewnym stopniu są one przeglądem literatury, niemniej skierowanym na omówienie pojęć kultury oraz teoretycznych podstaw koncepcji miejskich. Lektura tych rozdziałów wskazuje na dobre opanowanie przez mgr Wojciecha Komana literatury dotyczącej kluczowego pojęcia stosowanego w pracy, a więc kultury i jej roli w rozwoju społeczno-gospodarczym miast oraz piśmiennictwa z zakresu teorii i koncepcji miejskich. W rozdziale drugim Autor odnosi się nie tylko do samego pojęcia kultury, wskazuje na zagadnienia badań instytucji systemu kulturowego, tę część warto by nieco poszerzyć o prace dotyczącą instytucji kultury wyższej (one są bowiem przedmiotem szeregu analiz w recenzowanej dysertacji). Autor dalej omawia szereg zagadnień przestrzeni kulturalnej, turystyki kulturowej, opracowań kultury w świetle krajobrazów kulturowych oraz kultury w aspekcie kreatywności w ujęciu koncepcji „Kreatywnej Europy”. Przeprowadza też dyskusję nad pojęciem geografii kultury jako dyscypliny naukowej. Odnosi się w końcu do kwestii lingwistycznych dotyczących terminologii i rozróżniania pojęć „kulturalny” i „kulturowy”. Całość tego rozdziału zamyka zestawienie w tab. 2.1. terminów związanych z pojęciem i terminami bliskoznacznymi kultury stosowanymi w pracy. Rozdział ten świadczy o dochoowaniu staranności w zakresie rozeznania terminologii, ujęć związanych z pojęciem kultury i jej odniesień przestrzennych oraz terminów stosowanych na gruncie geografii kultury.

W rozdziale trzecim Doktorant omówił podstawowe koncepcje rozwoju miejskiego takie jak: teoria wpływu miasta (tu bym dodał: na otoczenie), teoria ośrodków centralnych, teoretyczne aspekty kreatywności w kulturze, kultura jako narzędzie rewitalizacji, teoria instytucji, struktura (należałoby dodać – miasta) i powiązania funkcjonalno-przestrzenne. Wszystkie przytoczone koncepcje i ujęcia teoretyczne zostały wprowadzone do pracy zasadnie. Są one kompetentnie omówione, co świadczy o dobrym rozeznaniu podstaw teoretycznych dotyczących rozwoju miasta, w szczególności perspektywy kulturowej. Tu chciałbym poczynić drobne uwagi. Mianowicie Doktorant wskazuje, iż z pojęciem rewitalizacji mamy do czynienia już od 1945 roku, kiedy była prowadzona odbudowa miast w Polsce po pożodze II wojny światowej. Tu należy odróżnić pojęcie rewitalizacji od terminu odbudowa. Po wojnie faktycznie była prowadzona „tylko” odbudowa, nie miała ona wiele wspólnego z rewitalizacją jako procesem prowadzonym przy dużym udziale czynnika społecznego i nastawionym nie tylko na efekty budowlane, lecz także na społeczne, ekonomiczne i kulturowe. Autor odnosząc się do literatury podejmującej problematykę rewitalizacji miast przytoczył szereg opracowań,

niemniej warto zwrócić uwagę na szczególne w tym zakresie dzieło, którego w cytowanych w dysertacji pracach zabrakło. Jest to dwunastotomowa seria publikacji wydanych przez Instytut Rozwoju Miast w Krakowie (obecnie Instytut Rozwoju Miast i Regionów), będąca efektem projektu badawczego „Rewitalizacja miast polskich jako sposób zachowania dziedzictwa materialnego i duchowego oraz czynnik zrównoważonego rozwoju” realizowanego w latach 2007–2010 w konsorcjum trzech instytucji, tj. IRM-u, Uniwersytetu Jagiellońskiego i Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. Koordynatorem tego olbrzymiego projektu był prof. Zygmunt Ziobrowski, który na temat procesów rewitalizacji napisał szereg prac. Z kolei doktorant pisząc o teoriach instytucji wskazuje na autorów zajmujących się tą problematyką i wskazuje na J. Szczepańskiego, P. Rybickiego jako geografów. Wymienieni profesorowie zostali przypisani do geografii omyłkowo, byli to bowiem znani polscy socjologowie.

Łącznikiem między częścią teoretyczną a analityczną recenzowanej pracy jest krótki rozdział czwarty, w którym Pan mgr Wojciech Koman zwraca uwagę na potencjał kulturowy Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii na tle ośrodków metropolitalnych kraju. Potencjał ten jest rozumiany jako ten obejmujący elementy materialne takie jak instytucje kultury, w tym kultury wysokiej. Ponadto autor bada liczbę odbiorców kultury. Te dwa elementy kultury są ze sobą zestawione w postaci kilku wskaźników ilustrujących dostępność mieszkańców do instytucji kultury wysokiej. Rozdział ten jest dobrym wprowadzeniem do zasadniczej analitycznej części pracy. Wskazuje on jednoznacznie na słabo wykształconą bazę instytucjonalną Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii.

Analityczną część pracy tworzą cztery rozdziały odnoszące się do badania struktury instytucji kultury wysokiej w GZM, analizy centralności miast w zakresie instytucji kultury, badania wybranych przestrzeni kreatywnych, oraz powiązań funkcjonalno-przestrzennych miast GZM na podstawie identyfikacji miejsc zamieszkania odbiorców kultury wysokiej.

Rozdział piąty ma dwudzielną strukturę, na którą składa się rozbudowana część pierwsza opisująca liczbę i rozmieszczenie przestrzenne takich instytucji kultury jak muzea i instytucje paramuzealne, jednostki prowadzące działalność sceniczną, galerie sztuki i pozostałe instytucje kultury. Ilustrują to zagadnienie czytelnie wykonane mapy, dające ogólny pogląd na występujące układy przestrzenne kulturowej bazy instytucjonalnej na obszarze GZM.

Drugą część, merytorycznie jedną z najważniejszych w recenzowanej pracy stanowi podrozdział 5.2. zatytułowany Delimitacja stref kultury Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii – oddziaływanie funkcjonalno-przestrzenne instytucji. Jest to krótki, lecz mocno złożony i skondensowany podrozdział przedstawiający autorską wersję delimitacji stref kultury GZM. Jeśli delimitacja jest szeroko opisana to moim zdaniem trudno dopatrzeć się w tym podrozdziale treści odnoszących się do drugiego członu tytułu tego podrozdziału, mianowicie nie ma analizy oddziaływania funkcjonalno-przestrzennego instytucji. Natomiast sama delimitacja jest interesującym badaniem odnoszącym się do typologii ośrodków GZM według liczby kategorii i liczby instytucji kultury wysokiej. Zestawienie tej złożonej typologii autor prezentuje w tab. 5.2. (str. 85). W rubryce pierwszej znajdują się typy ośrodków wg liczby kategorii instytucji kultury wysokiej. W istocie są to typy ośrodków wg liczby grup instytucji kultury wysokiej, bo kategorię ośrodka tworzą grupy instytucji. Następnie autor systematyzuje informacje zawarte w przywołanej tu tab. 5.2. i wyznacza ośrodki wg znaczenia kulturalnego w postaci miast I, II, III i IV rzędu. Ośrodki wg znaczenia zostały zaprezentowane na ryc. 5.12 (str. 86). W dalszej części omawianego podrozdziału mamy z kolei przedstawioną typologię ośrodków kultury GZM (tab. 5.3., str. 88). Tabela ta w rubryce piątej ma wprowadzone informacje dotyczące znaczenia ośrodka kultury (jak można sądzić na podstawie wcześniejszych ustaleń z ryc. 5.12), ale tu pojawia się pytanie, dlaczego takie miasta jak Tarnowskie Góry i Mikołów w tab. 5.3. są zaznaczone jako miasta IV rzędu, a na ryc. 5.12 jako miasta rzędu III? Efektem prezentowanych ustaleń w omawianym podrozdziale jest

interesująca mapa stref kultury wysokiej w GZM. Jest ona transformacją typów i rzędów ośrodków miejskich GZM zamieszczoną w tab. 5.3. Autor dokonuje tu dość nieoczekiwane przekształcenia typów i rzędów w obszary (strefy) kultury wysokiej (centrum kultury GZM, bezpośrednia strefa kultury, pośrednia strefa kultury, uzupełniająca strefa kultury, zależna strefa kultury). W związku z przypisaniem miast GZM do wymienionych stref pojawiają się kolejne pytania odnośnie Bytomia i Zabrze. Ranga Bytomia została moim zdaniem zaniżona, bowiem znalazł się w pośredniej strefie kultury, a miał kategorię A, zawyżona została pozycja Zabrze, bo odnajdujemy go w bezpośredniej strefie kultury, a miał Kategorię B. Moim zdaniem oba ośrodki cechuje pewna niespójność kategorii i typologiczna, co powinno prowadzić do przypisania im podobnego rodzaju strefy, a w zasadzie obszaru. Mam też pewne uwagi co do nazewnictwa samych stref, ich nazwy sugerują pewien rodzaj oddziaływania (w domyśle rdzenia, czyli Katowic), jakkolwiek badanie oddziaływań nie było prowadzone w omawianym podrozdziale. Pomimo tych zastrzeżeń tę część pracy oceniam wysoko jako inspirującą do dalszych badań i przemyśleń.

Poszerzenie badań w zakresie rangi ośrodka, ze względu na występowanie różnych typów instytucji kultury, znajdujemy w kolejnym rozdziale szóstym. Autor przedstawia w nim centralność miast rdzenia Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii na podstawie analizy 186 instytucji kultury, ujętych w 12 grup. Analizą objęto trzynaście miast rdzenia GZM. Stopień centralności był badany dwustopniowo. W pierwszym kroku Autor zastosował wskaźnik bonitacji punktowej Z. Kamińskiego Cj w celu uszeregowania badanych 12 grup instytucji pod względem stopnia ich centralności, tzn. częstości występowania w poszczególnych ośrodkach. W kolejnym kroku wykorzystując wskaźniki bonitacji punktowej Cj, obliczono wskaźnik bonitacji Ci na podstawie którego ustalono hierarchię centralności miast rdzenia GZM. Na podstawie obliczonych wartości wskaźnika centralności Ci Doktorant wydzielił trzy grupy hierarchiczne ośrodków. Ośrodki te pogrupował następnie w trzy strefy tj. centrum kultury, bezpośrednią strefę kultury i pośrednią strefę kultury (ryc. 6.1.). Sądzę, że poprawniejszym było nadanie poszczególnym grupom hierarchicznym nazw według rangi kulturowej ośrodków, bez wydzielenia stref i nadawania im nazw. Nazwy stref są bowiem identyczne z tymi wydzielonymi w badaniach ośrodków kultury wysokiej, (por. rozdział piąty, ryc. 5.13). Prowadzi to do pewnego zamętu percepcyjnego, tym bardziej, że porównując obie ryciny prezentujące strefy kultury tj. 5.13 i 6.1. zauważamy, że część miast zmienia swoją przynależność do przypisanej mu strefy. Np. Bytom na mapie stref kultury wysokiej (ryc. 5.13) jest zlokalizowany w pośredniej strefie kultury, a na mapie kultury miast rdzenia GZM (ryc. 6.1) jest w bezpośredniej strefie kultury, odwrotną sytuację notujemy dla Tychów. Stwierdzam, że koncepcja tego rozdziału jest jak najbardziej prawidłowa, Pan mgr W. Koman uzyskał nowe interesujące wyniki, co uznaję za znaczące osiągnięcie Autora, lecz, w przypadku publikacji Doktorant powinien zastanowić się nad doprecyzowaniem nazewnictwa i przemyśleń w kontekście hierarchii ośrodków.

Kolejny rozdział siódmy zatytułowany „Wybrane kulturalne przestrzenie kreatywne w Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii” jest niejako dopełnieniem dwóch rozdziałów analitycznych i rozszerzeniem recenzowanej dysertacji o wątki powstawania w miastach GZM kulturalnych przestrzeni kreatywnych. Tu preferowałbym termin nie tyle przestrzenie kulturalne, ile przestrzenie kultury, względnie przestrzenie kulturowe. W tym rozdziale Doktorant opisuje funkcjonowanie dwóch przestrzeni kultury, powstałych na miejscu zrewitalizowanych przestrzeni przemysłowych. Jedną z nich jest Strefa Kultury w Katowicach, powstała po byłej Kopalni Węgla Kamiennego „Katowice”, drugą jest podziemna przestrzeń kulturowa Zabrze w byłej Kopalni Węgla Kamiennego Guido. Autor wskazuje na Katowice jako na główne centrum kreowania kultury wysokiej, szczególnie w zakresie oferty muzycznej, wymienia wydarzenia o charakterze międzynarodowym oraz ogólnopolskim które odbywają się w Katowicach. Nowoczesne przestrzenie kultury wraz oferowanymi wydarzeniami

muzycznymi, jak stwierdza Autor, stają się znakiem rozpoznawczym Katowic, szczególnie rola przypada tu Narodowej Orkiestrze Symfonicznej Polskiego Radia w Katowicach. Nową nietypową przestrzenią kulturową staje się w ostatnich latach strefa podziemna byłej Kopalni Węgla Kamiennego Guido. Autor przybliży tu wiedzę na temat poszerzenia działalności przez Kopalnię, właśnie o funkcję kulturową. Ta część pracy ma typowy narracyjno-opisowy charakter, jest ona dobrym uzupełnieniem wcześniejszych treści niosących duży bagaż ilościowy. Na kanwie tego rozdziału nasuwa się pytanie, czy na terenie GZM funkcjonują nowe znaczące przestrzenie kulturowe powstałe poza obszarem postprzemysłowym?

Ostatni z rozdziałów ósmy, jest także rozdziałem analitycznym, najmocniej akcentującym wątki przestrzenne, w istocie tożsamym z tytułem pracy. Składa się on, podobnie jak rozdział piąty i siódmy z dwóch części. Pierwsza z nich dotyczy badania powiązań przestrzennych Katowickiej Strefy Kultury. Obok typowych informacji opisowych na temat tej strefy, zawiera on wiadomości na temat odwiedzających Strefę gości. W celu ustalenia miejsc zamieszkania respondentów oraz ich charakterystyki społecznej, a także m.in. jej funkcji symbolicznej, pierwszego skojarzenia z tą przestrzenią, ewentualnego polecenia tej przestrzeni innym osobom, Doktorant przeprowadził 442 ankiety. Ich analiza dała interesujące wyniki, m.in. co do rozkładu przestrzennego respondentów tak z terenu Katowic, jak i obszaru GZM. Brak jest natomiast informacji na temat oddziaływania Strefy Kultury na tereny położone poza GZM, zarówno w obrębie województwa śląskiego, jaki i poza nim? Z czego wynika ten brak? Na ile jest mi wiadomo sporo mieszkańców Krakowa udaje się np. na koncerty NOSPR-u. Inną nieco zaskakującym spostrzeżeniem, ale ważnym dla decydentów miasta, jest informacja, że Katowicka Strefa Kultury jest przede wszystkim miejscem rekreacji, a dopiero w drugiej kolejności miejscem wypełniania funkcji kultury. Autor wprawdzie wskazał główne cele wizyt składanych w Strefie, ale w kontekście podanej informacji należałoby ten komentarz poszerzyć i udokumentować mocniej danymi liczbowymi zawartymi w odpowiednich zestawieniach tabelarycznych.

W drugiej części tego rozdziału, ilościowej, Doktorant zastosował wskaźnik nadwyżki znaczeniowej w ujęciu E. Jakubowicz do zbadania nadwyżki znaczeniowej odbiorców kultury. Autor ustalił dwa rodzaje nadwyżki znaczeniowej odbiorców kultury: ogólną nadwyżkę znaczeniową dla poszczególnych 18 ośrodków GZM oraz dla kategorii instytucji kultury wysokiej i pozostałych instytucji kultury. Analiza wymienionych wskaźników doprowadziła Doktoranta do ustalenia trzech ośrodków wykazujących ogólną nadwyżkę znaczeniową, tj. Katowic, Chorzowa i Gliwic, co oznacza że posiadają one funkcje egzogeniczną w zakresie kultury. Wartościowym uzupełnieniem wskaźnika ogólnego było ustalenie wskaźnika nadwyżki znaczeniowej dla 7 kategorii instytucji kultury. Pozwoliło ono na wskazanie ośrodków, które aczkolwiek nie wyróżniają się nadwyżką ogólną, to mają ponadlokalne znaczenie w zakresie wybranych kategorii instytucji kultury. Warto zauważyć, choć Autor ten wątek pominął, iż wskaźnik ogólny nadwyżki instytucjonalnej wskazuje na zachodzenie między ośrodkami GZM-u relacji hierarchicznych dominacji-zależności. Z kolei analiza wskaźnika nadwyżki instytucjonalnej poszczególnych kategorii instytucji wskazuje na zachodzenie relacji przynajmniej częściowo komplementarnych i pomocniczych. Rozwinięcie tych też byłoby inspirujące i pobudzające Autora do dalszych badań w tym zakresie.

Położenie i odległości między, wymienionymi wyżej trzema ośrodkami kultury posiadającymi ogólną nadwyżkę znaczeniową stały się też podstawą do zastosowania modelu grawitacji Reilly'ego, który pozwolił na wyznaczenie teoretycznego zasięgu oddziaływania tych miast. Trzeba jednak stwierdzić, to narzędzie, jak sam Autor, to przyznał w Podsumowaniu, nie spełniło pokładanych w nim oczekiwań. Jest ono mało przydatne w niezmiernie złożonym, wieloośrodkowym obszarze, jakim jest Górnśląsko-Zagłębiowska Metropolia.

W sumie cały rozdział ósmy oceniam wysoko, jako interesującą próbę zbadania powiązań funkcjonalno-przestrzennych, rozdział ten bardzo dobrze uzupełnia wcześniej dokonane analizy strukturalne.

Recenzowaną pracę zamyka Posumowanie wraz z wnioskami. W podsumowaniu Doktorant udziela szerokiego komentarza do postawionych w pracy celów głównego i częściowych. Kompetentnie też ocenia zastosowanie poszczególnych metod do całej sekwencji badawczej. W podsumowaniu swoich studiów Doktorant prezentuje schemat obszarów kultury wysokiej GZM-u i schemat kultury rdzenia administracyjnego. Ten oryginalny, będący graficzną syntezą całości badań schemat wymaga pewnego dopracowania, ponieważ nie jest jasne dlaczego Bytom w części schematy dotyczącej obszaru kultury wysokiej znajduje się w strefie pośredniej, a w części dotyczącej rdzenia administracyjnego został umieszczony w strefie bezpośredniej. W sposób poprawny Autor odniósł się natomiast do postawionych hipotez. Część wnioskowa jest dobrze zredagowana, jakkolwiek kilka zbyt rozbudowanych wniosków mogłoby być bardziej syntetycznie ujętych, co poprawiłoby ich percepcję.

Uwagi techniczne

Praca napisana jest poprawnym i komunikatywnym językiem. Autor jednak, nie ustrzegł się literówek, acz niezbyt licznych. Praca jest starannie zredagowana. Nie posiada „dłużyzn” i jest zwarta, co prowadzi do dobrego jej odbioru. Silnym punktem pracy są czytelne i poprawnie wykonane mapy oraz zestawienia tabelaryczne.

Wyniki i osiągnięcia

Recenzowana praca podejmuje ważki temat, nie tylko natury analitycznej, ale też aplikacyjnej dotyczący określenia współczesnej struktury funkcjonalno-przestrzennej Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii w zakresie funkcjonowania instytucji kultury. Mimo pojawienia się w ostatnim latach kilku interesujących prac dotyczących problemów szeroko pojętej geografii kultury w Konurbacji Katowickiej, problematyka powiązań funkcjonalno-przestrzennych GZM w aspekcie kultury nie była dotychczas szerzej eksplorowana. Z tej racji praca ta jest dziełem oryginalnym. Autor w sposób twórczy połączył wątki badań strukturalnych z badaniami przestrzenno-funkcjonalnymi w złożonym układzie osadniczym. Dużą wartością recenzowanej pracy jest zastosowanie szeregu metod głównie ilościowych, ale także i jakościowego badania ankietowego. Doceniam duży nakład pracy poniesiony w celu utworzenia solidnej bazy danych oraz ich skrupulatnej analizy.

Stwierdzam, że cel pracy został osiągnięty. Również z powodzeniem zostały zrealizowane cele częściowe, tj. poznawczy, teoretyczny i metodyczny. Łączące się z nimi postawione w pracy hipotezy zostały kompetentnie skomentowane. Pan mgr Wojciech Koman wykazał się umiejętnością samodzielnego zaprogramowania i prowadzenia pracy naukowej. Zgłoszone w recenzji uwagi krytyczne i dyskusyjne, a także dostrzeżone w dysertacji usterki natury technicznej w niczym nie podważają bardzo pozytywnej oceny jaką wystawiam recenzowanej pracy.

Za osiągnięcie recenzowanej dysertacji uważam:

1. Oryginalne zaprogramowanie i uzyskanie wartościowych wyników w zakresie badania powiązań funkcjonalno-przestrzennych w wielośrodkowym, złożonym systemie osadniczym Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii w aspekcie kultury,

2. Twórcze zastosowanie szeregu technik i narzędzi badawczych do badania powiązań funkcjonalno-przestrzennych, a także badań struktury kulturowej złożonego układu osadniczego.

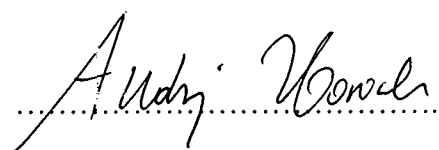
3. Znaczącą wartość aplikacyjną badań dla celów planowania sieci instytucji kultury w tym kultury wysokiej w obszarze GZM.

Uwagi końcowe

Reasumując swoją opinię chciałbym zaznaczyć, że przedstawiona mi do recenzji praca doktorska autorstwa Pana mgr Wojciecha Komana jest dziełem w pełni oryginalnym, dobrze udokumentowanym i wnoszącym do badań geografii miasta nowe wątki analityczno-poznawcze i aplikacyjne, opartym o solidne podstawy teoretyczne. Stwierdzam, że Doktorant w pełni wykazał się umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Stwierdzam, że recenzowana praca Pana mgr Wojciecha Komana pt. *Powiązania funkcjonalno-przestrzenne Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii w aspekcie kultury* napisana pod kierunkiem Pani **dr hab. Elżbiety Zuzńskiej – Żyśko prof. UŚ**, na Wydziale Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Śląskiego spełnia warunki określone w Ustawie o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. – Dz. Ustaw RP nr 65 z dnia 16 kwietnia 2003 r. z późniejszymi zmianami i wnoszę do Rady Naukowej Instytutu Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Wydziału Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Śląskiego o przyjęcie pracy i dopuszczenie Pana mgr Wojciecha Komana do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Kraków, 24.09. 2024 r.

Prof. dr hab. Andrzej Zborowski